

Hierarchy of Women's Needs in Iranian Old Stories Based on Maslow's Pyramid

Zeyanab Barzegar maher¹, Khodabakhsh Asadollahi^{2*}

1. Ph.D. student of Persian language and literature, Faculty of Literature and Humanities, Mohaghegh Ardabili University, Ardabil, Iran.

2. Professor, Department of Persian Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, Mohaghegh Ardabili University, Ardabil, Iran.

Citation: Barzegar maher, Z., & Asadollahi, Kh. (2022). Hierarchy of women's needs in Iranian old stories based on Maslow's pyramid. *Journal of Woman and Culture*, 14(53), 1-12.

DOR: [20.1001.1.20088426.1401.14.53.1.6](https://doi.org/20.1001.1.20088426.1401.14.53.1.6)

ARTICLE INFO

Received: 29.05.2022

Accepted: 03.09.2022

Corresponding Author:
Khodabakhsh Asadollahi

Email:
asadollahi@uma.ac.ir

Keywords:
Hierarchy of needs
Old stories, Abraham
Maslow's pyramid

Abstract

The aim of the current research was to investigate the hierarchy of women's needs in ancient Iranian stories based on Abraham Maslow's pyramid. The research universe included all ancient Iranian stories. The sample of the research embraced the stories of Kalileh and Demeneh, Marzbannameh, Bakhtiyarnameh, Sindbadnameh and Samak Ayar, based on Maslow's hierarchy of needs in women. The research method was descriptive and analytical. Library method was used to collect data and old Iranian stories and themes related to women's needs based on Abraham Maslow's pyramid were reviewed. Then the collected data was compared and psychologically analyzed, then finally a specific pattern of women's needs was drawn. The results showed that: the existence of different characters, including women's characters and different behaviors, provided the basis for the psychological analysis of the texts. Regarding to this, the psychological needs of women in ancient stories, including the stories of Kalila and Demaneh, Marzbannameh, Bakhtiyarnameh, Sindbadnameh and Samak Ayar, according to their motivation and the level of their inner satisfaction with life was categorized based on the Maslow's pyramid of basic needs (biological needs, need for safety, need for love and affiliation, need for self-esteem and need for self-actualization). Biological needs, which are at the base of Maslow's pyramid were reflected in some of the stories of Kalila and Demeneh, Marzbannameh and Sinbadnameh. Women's need for love, affiliation to others and safety" had been considered in the next levels of the pyramid. Also, in the stories of Kalila and Demeneh, Marzban Nameh and Samak Ayar, there were reflections of self-actualization. In other words, the needs of women in old stories can be categorized based on Abraham Maslow's pyramid of needs. According to Maslow, meeting the needs of each category provides the basis for the emergence of the needs of higher categories. Based on this, in order to flourish and be creative in women, the biological and safety needs must be met first.

Extended abstract

Introduction: The influence of the presence of women with different roles in the family and social environment, the types of conversation, behavior and decision-making by them was prepared the ground for the psychological analysis of the character of women in ancient stories. The most important advantage of studying folk tales is knowing the customs, principles and way of life of the period in which the story was written. The psychological analysis of women's "needs" in these stories was unprecedented so a new research should be concerned. In the sense that the current research, regardless to the views of the creators of the stories and the prevailing social conditions, is in accordance with the scientific theory and in a certain psychological framework, analyzed and examined the needs of women. One of the most important topics in psychology is the examination of human needs and the various categorization that have been presented. Abraham Maslow's theory has considerable validity. He believed that humans are born with common needs and based on this, the grounds for their motivation and growth are created. According to Maslow's theory the first need according to the hierarchy of Maslow's pyramid is the biological need. That is: food, clothing, housing, sleep, etc. The second is the needs to safety, which includes the need to be free from fear, provide for life, and not be deprived of basic needs. The third need is social needs, that is, love and affiliation to others, and the fourth need is respect for oneself and others. This respect is first of all for oneself, and then the value and dignity that is achieved by others for the individual. The fifth need is self-fulfillment and self-motivation, that is, flourishing all the hidden talents of a person; these talents could be whatever they could do. Concerning the above mentions the aim of the current research was to investigate the hierarchy of women's needs in ancient Iranian stories based on Abraham Maslow's pyramid.

Method: The research universe included all ancient Iranian stories. The sample of the research embraced the stories of Kalileh and Demeneh, Marzbannameh, Bakhtiyarnameh, Sindbadnameh and Samak Ayar, based on Maslow's hierarchy of needs in women. The research method was descriptive and analytical. Library method was used to collect data and old Iranian stories and themes related to women's needs based on Abraham Maslow's pyramid were reviewed. Then the collected data was compared and psychologically analyzed, then finally a specific pattern of women's needs was drawn.

Results: The results showed that: the existence of different characters, including women's characters and different behaviors, provided the basis for the psychological analysis of the texts. Regarding to this, the psychological needs of women in ancient stories, including the stories of Kalila and Demaneh, Marzbannameh, Bakhtiyarnameh, Sindbadnameh and Samak Ayar, according to their motivation and the level of their inner satisfaction with life was categorized based on the Maslow's pyramid of basic needs (biological needs, need for safety, need for love and affiliation, need for self-esteem and need for self-actualization). Biological needs, which are at the base of Maslow's pyramid were reflected in some of the stories of Kalila and Demeneh, Marzbannameh and Sinbadnameh. Women's need for love, affiliation to others and safety" had been considered in the next levels of the pyramid. Also, in the stories of Kalila and Demeneh, Marzban Nameh and Samak Ayar, there were reflections of self-actualization. In other words, the needs of women in old stories can be categorized based on Abraham Maslow's pyramid of needs. According to

Maslow, meeting the needs of each category provides the basis for the emergence of the needs of higher categories. Based on this, in order to flourish and be creative in women, the biological and safety needs must be met first.

Discussion and Conclusions: It can be concluded that the character of women in these stories is dynamic, changeable and influential, and according to the atmosphere and content of the stories, certain spiritual characteristics were attributed to women, which represented one or more of the basic needs of the pyramid. It is Maslow. Despite the presence of some behavioral abnormalities in some stories by women, which were caused by not meeting the needs of the lower category of the pyramid - physiological needs and safety needs - in some other stories of these books, women were self-fulfilling human beings with The ability to solve problems had been brought up, and with self-esteem, understanding of one's situation, the environment and others, they played a role in the family and social environment, following men and sometimes ahead of them. According to the fact that the need for safety was on the second floor of Maslow's pyramid, in the analysis of the stories of the mentioned books, it was concluded that women's need for safety, including mental and physical safety, casted a shadow over other needs and if there was no providing of security, women are deprived of meeting other needs such as love, self-fulfillment and self-esteem.

Authors Contributions: Zeyanab Barzegar maher: Designed the general frame work, elaborating the content, content analysis, and editing the article. Dr. Khodabakhsh Asadollahi: Participated in the research design, ideation and editing and is the corresponding author. All the authors reviewed and approved the final version.

Acknowledgments: The author expresses her gratitude to all those who cooperated in completing this research.

Conflict of Interest: The authors declared there are no conflicts of interest this article.

Funding: This article did not receive any financial support.

سلسله مراتب نیازهای زنان در قصه‌های کهن ایرانی مبتنی بر هرم آبراهام مزلو

زینب برزگرماهر^۱، خدابخش اسداللهی^{۲*}

۱. دانشجوی دکترای زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.
۲. استاد، گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

چکیده

هدف پژوهش حاضر، بررسی سلسله مراتب نیازهای زنان در قصه‌های کهن ایرانی مبتنی بر هرم آبراهام مزلو بود. جامعه پژوهش شامل کلیه قصه‌های کهن ایرانی است. نمونه پژوهش قصه‌های کلیله و دمنه، مرزبان‌نامه، بختیارنامه، سندبادنامه و سمک عیار، بر اساس سلسله مراتب نیازهای هرم مزلو در زنان بود. روش پژوهش توصیفی-تحلیلی است. برای گردآوری اطلاعات از روش کتابخانه‌ای استفاده شد و قصه‌های کهن ایرانی و مضامین مرتبط با نیازهای زنان که مبتنی بر هرم آبراهام مزلو بود بررسی شدند. سپس اطلاعات جمع آوری شده مورد تطبیق و تحلیل روان‌شناختی قرار گرفت و در نهایت الگویی مشخص از نیازهای زنان ترسیم شد. نتایج نشان داد که: وجود شخصیت‌های مختلف از جمله شخصیت زنان و کنش‌های رفتاری مختلف، زمینه تحلیل روان‌شناختی این متون را فراهم آورده است. بر این اساس، نیازهای روان‌شناختی زنان در قصه‌های کهن از جمله قصه‌های کلیله و دمنه، مرزبان‌نامه، بختیارنامه، سندبادنامه و سمک عیار، مطابق با انگیزش و میزان احساس رضایت درونی آن‌ها از زندگی، بر اساس هرم نیازهای اولیه (نیاز زیستی، نیاز ایمنی، نیاز عشق و وابستگی، نیاز احترام به خود و دیگران و نیاز خود شکوفایی) آبراهام مزلو طبقه‌بندی شده است. نیازهای زیستی که در قاعده هرم مزلو قرار دارد، در برخی از قصه‌های کلیله و دمنه، مرزبان‌نامه و سندبادنامه منعکس شده است. نیاز زنان به «عشق، وابستگی و ایمنی» در طبقات بعدی هرم مورد توجه بوده است؛ هم‌چنین در قصه‌های کلیله و دمنه، سمک عیار و مرزبان‌نامه، نمودهایی از خودشکوفایی مشاهده شد؛ به عبارتی نیازهای زنان در قصه‌های کهن، قابلیت طبقه‌بندی بر مبنای هرم نیاز آبراهام مزلو را دارد. طبق نظر مزلو تأمین نیازهای هر طبقه زمینه ظهور نیازهای طبقات بالاتر را فراهم می‌آورد. بر این اساس جهت خودشکوفایی و خلاقیت در زنان می‌بایست نخست نیازهای زیستی و ایمنی برآورده شود.

کلیدواژه‌گان: سلسله مراتب نیازها، قصه‌های کهن، هرم آبراهام مزلو

تأثیرگذاری حضور زنان با نقش‌های مختلف در محیط خانوادگی، اجتماعی، انواع گفت‌وگو، رفتار و تصمیم‌گیری از سوی آنان، زمینه را برای تحلیل روان‌شناختی شخصیت زنان در قصه‌های کهن مهیا ساخته است. مهم‌ترین مزیت مطالعه قصه‌های عامیانه شناخت آداب و رسوم، اصول و روش زندگی دوره‌ای است که قصه در آن نوشته شده است (Mir Bagheri Fard & Asghar, 2009). پژوهش‌های مختلفی درباره حضور زنان در فرهنگ، تاریخ و هنر به‌ویژه پیرامون کتب مرزبان‌نامه، بختیارنامه، سندبادنامه، کلیله و دمنه و سمک عیار انجام شده است که در آن‌ها بیشتر به بررسی یا مقایسه ویژگی‌های زنان و جایگاه آن‌ها در کتابی معین یا دیدگاه نویسندگانی مشخص پرداخته شده است. "کتاب شهر سمک" (Natel Khanlari, 1985) طی مطالبی به بررسی آداب و رسوم رایج در این کتاب پرداخته است. (Rostami, 2019) به بررسی و تحلیل شخصیت زن در سه اثر سندبادنامه، سمک عیار و بختیارنامه بر اساس نقد زنگرایانه به مقایسه این سه اثر پرداخته و نتیجه‌گیری می‌کند که تصویر مثبت از زنان در سمک عیار که بن‌مایه ایرانی دارد، جلوه‌گر است؛ اما دو اثر دیگر به دلیل سایه‌افکنی اندیشه هندو، جلوه منفی از زنان ارائه می‌دهد.

(Barzegar, 2016) به بررسی "نگاه تطبیقی به جایگاه زنان در کلیله و دمنه و مرزبان‌نامه" پرداخته و ویژگی‌های مختلف زنان را در این کتب بررسی کرده است؛ زنان در قصه‌های کلیله و دمنه نقش‌های مختلفی را ایفا می‌کنند و در موقعیت‌های مختلف کنش‌های رفتاری مشخصی از خود بروز می‌دهند، همین نکته بستر لازم جهت تحلیل روان‌شناختی شخصیت زنان در قصه‌های کلیله و دمنه را فراهم می‌آورد. مرزبان‌نامه نیز به‌سان کلیله و دمنه مجموعه‌ای از داستان‌های به هم پیوسته با حضور پررنگ زنان است که معمولاً از زبان حیوانات نقل می‌شود و نویسنده در ضمن آن، به اندرز مخاطب می‌پردازد (Bahar, 2001). نشانه‌هایی در دست است که گویای آن است، داستان سندبادنامه در سال 339 هجری در عهد انوشیروان خسرو از پهلوی به فارسی دری ترجمه شد. این کتاب از مجموعه داستان‌هایی تشکیل شده است که، از افراد مختلف نقل می‌شود (Keshavarz, 1998). کتاب بختیارنامه همانندی‌های بسیار با سندبادنامه دارد «آزاد بخت و بختیار در دوره‌های اسلامی بازنگاری شده است و در سده ششم و هفتم توسط نویسندگانی ناشناخته به نثری فنی بازنویسی شده است» (Roshan, 2003). با توجه به حضور زنان در قصه‌های مختلف کتاب بختیارنامه می‌توان منبع مناسبی برای مطالعه روان‌شناختی شخصیت زنان در دوره نگارش آن باشد. زمان دقیق تألیف اصل قصه‌های سمک عیار به درستی مشخص نیست؛ اما «با توجه به آن‌چه در آغاز سمک عیار ذکر شده به دلیل وجود اشعاری از مسعود سعد و امیر معزی ... گمان برده‌اند که تاریخ تدوین آن که اصلی ایرانی دارد بیش از اواخر دوران سلجوقی نیست و به تقریب سال 585 را سال تألیف دانسته‌اند» (Safa, 1987).

تحلیل روان‌شناختی "نیاز"های زنان در این قصه‌ها، مسبوق به سابقه نیست و پژوهشی نو محسوب می‌شود، هم‌چنین از این لحاظ که پژوهش حاضر، فارغ از دیدگاه خالقان قصه‌ها و شرایط اجتماعی حاکم، منطبق با نظریه علمی و در چارچوب روان‌شناختی مشخص، نیازهای زنان را تحلیل و بررسی می‌کند، ضروری می‌نماید. یکی از مهم‌ترین مباحث در روان‌شناسی بررسی نیازهای روحی انسان و طبقه‌بندی‌های مختلفی است که از آن ارائه شده است، در میان نظریات مختلف، نظریه آبراهام مزلو (Abraham Maslow, 1908-1970) از اعتبار قابل توجهی برخوردار است (Shamlou, 1987). در واقع (Mazlow, 1908-1970) بنیان‌گذار روان‌شناسی انسان‌گرا، طبیعت انسان را نیک و در پی دستیابی به شکوفایی معرفی می‌کند، او رفتارهای انسان‌ها را بر انگیزه نیازها می‌داند و برای افراد خودشکوفایی و ویژگی‌های متعددی را برمی‌شمارد. نیازهای اساسی از نظر مزلو، به آن دسته از نیازهای روان‌شناختی و جسمی اطلاق می‌شود که در صورت محرومیت از ارضا یا تأمین، در فرد ایجاد اضطراب و تنش روحی می‌کند؛ به عبارتی دیگر ارضای نیازهای اساسی به معنای سلامت و عدم ارضای آن‌ها در حکم بیماری است؛ وی نظریه خود را مبنی بر نیاز ذاتی انسان‌ها به خودشکوفایی شکل داد. مزلو بر ابعاد تجربه معنوی و تعالی تأکید و بر سلامت روحی افراد تمرکز می‌کرد. مطابق با دیدگاه مزلو نمی‌توان به شناخت دقیق و کاملی از زندگی بشر رسید مگر این‌که نخست آرزوها و نیازهای او را شناسایی کرد. او معتقد بود تمامی انسان‌ها می‌توانند به کمک هوش و اراده از دام‌های روانی مختلف که منتهی به تضعیف روحیه می‌شود، فاصله بگیرند و به رشد پایدار برسند (Shamlou, 2009).

آنچه مزلو در این نظریه دنبال می‌کرد آگاهی از نحوه دستیابی انسان‌ها به رشد کامل و شکوفایی بود؛ وی معتقد بود انسان‌ها با نیازهای مشترک به دنیا می‌آیند؛ بر همین اساس زمینه‌های انگیزه و رشد آن‌ها به وجود می‌آید. نیازهای پنج‌گانه قسمت‌های مختلف هرم را دربر گرفته‌اند که طبق نظریه مزلو، جزو نیازهای اساسی زندگی هر انسانی محسوب می‌شوند (Mazlow, 1968). اولین نیاز طبق سلسله‌مراتب هرم مزلو، نیاز زیستی است؛ یعنی: خوراک، پوشاک، مسکن، خواب و... نیاز دوم نیازهای ایمنی است که شامل نیاز به رهایی از وحشت، تأمین جانی و عدم محرومیت از نیازهای اساسی است. سومین نیاز، نیازهای اجتماعی است؛ یعنی عشق و وابستگی و چهارمین نیاز احترام به خود و دیگران است این احترام قبل از هر چیز نسبت به خود است و سپس قدر و منزلتی که توسط دیگران برای فرد حاصل می‌شود. پنجمین نیاز، خودشکوفایی و خودانگیزی است یعنی شکوفا کردن تمامی استعدادها و پنهان آدمی؛ حال این استعدادها هر چه می‌خواهد باشد. همان‌طور که مزلو بیان می‌دارد: «آنچه انسان می‌تواند باشد، باید بشود» (Rezaeian, 2000). مزلو گرچه به این نتیجه رسیده بود که عده کمی از انسان‌ها می‌توانند به این مرحله برسند؛ اما «خوش بینی خود را در مورد این که مردم بیشتری می‌توانند به وضع مطلوب انسان کامل برسند حفظ کرده بود» (Schultz, 1987). با توجه به مطالب ارائه شده هدف از پژوهش حاضر، بررسی سلسله مراتب نیازهای زنان در قصه‌های کهن ایرانی مبتنی بر هرم آبراهام مزلو است.

روش

طرح پژوهش، جامعه آماری و روش نمونه‌گیری

روش پژوهش در این مقاله از نوع توصیفی-تحلیلی است. جامعه پژوهش شامل کلیه قصه‌های کهن ایرانی است. نمونه پژوهش قصه‌های کلیله و دمنه، مرزبان‌نامه، بختیارنامه، سندبادنامه و سمک عیار، بر اساس سلسله مراتب نیازهای هرم مزلو در زنان بود.

روش اجرا

برای گردآوری اطلاعات از روش کتابخانه‌ای استفاده شد؛ بدین ترتیب که به بررسی قصه‌های کهن و مضامین مرتبط با نیازهای زنان که مبتنی بر هرم آبراهام مزلو بود پرداخته شد و قصه‌های کلیله و دمنه، مرزبان‌نامه، بختیارنامه، سندبادنامه و سمک عیار، مورد مطالعه قرار گرفت؛ سپس اطلاعات جمع‌آوری شده مورد تطبیق و تحلیل روان‌شناختی قرار گرفت و در نهایت الگویی مشخص از نیازهای زنان ترسیم شد.

یافته‌ها

در پی بررسی روان‌شناختی نیازهای زنان در قصه‌های کهن و تطبیق با هرم سلسله مراتب نیازهای مزلو، یافته‌های ذیل به دست آمد:

- نیازهای زیستی

در قاعده هرم سلسله مراتب نیاز مزلو، نیازهای زیستی قرار دارند که باید پیش از نیازهای سطوح بالاتر، تأمین شوند. بر اساس پژوهش انجام شده، نیازهای زیستی مانند نیاز به آب، غذا، تنفس برای قصه‌نگاری در کتب مذکور (مرزبان‌نامه، بختیارنامه، سندبادنامه، کلیله و دمنه و سمک)، به عنوان مضمون اصلی استفاده نشده است. نیاز عاطفی در زندگی زنان در گرو دریافت عشق و تجربه زندگی عاطفی هستند؛ به عبارتی دیگر، زن در پی برقراری رابطه احساسی و در جست‌وجوی عشق و احساس عاشقانه است (Pease & Pease, 2001, Translated by Paydar & Paydar, 2004). مزلو درباره نیازهای زیستی معتقد است: انسان‌ها به موقعیتی که نیازهای جسمی آن‌ها را تأمین کنند، جذب می‌شوند. برای فردی که گرسنگی مزمن دارد مدینه فاضله جایی است که غذا وجود دارد (Mazlow, 1987, Translated by Rezvani, 1993)؛ بنابراین می‌توان چنین احتمال داد در شرایطی که ارزش و شناخت صحیحی نسبت به احساسات زنان، در زمینه نیاز عاطفی وجود ندارد، آنان در برقراری رابطه، دچار مشکل می‌شوند (Gholami, 1998).

- نیازهای ایمنی

مهم‌ترین نمونه‌های نیاز زنان را به امنیت و ایمنی می‌توان در قصه‌هایی جست‌وجو کرد که زنان در آن‌ها به دور از گناه و تقصیر هستند. احساس امنیت و ایمنی از مهم‌ترین نیازهایی است که در این دسته از قصه‌ها قابل دریافت است، لیکن مورد غفلت قرار می‌گیرد و لطمات روحی و گاهی جسمی برای زنان به همراه دارد. مانند قصهٔ مرزبان و همسر زیبایش بهارویه نام، که به دلیل توطئهٔ نزدیکان، مرزبان به همسرش بدبین می‌شود (Monshi, 2005). چنین مضمونی در بختیارنامه، سندبادنامه و مرزبان‌نامه نیز مشاهده می‌شود (Waravini, 2005, Roshan, 2003). در قصه‌های مذکور، برائت ساحت زن، گرفتار تعصب و پیش‌داوری‌های می‌شود و زن مجبور به تبعیت موجود است. زنان در چنین شرایطی از پرخاشگری و داشتن روحیه تهاجمی می‌پرهیزند؛ زیرا خیال می‌کنند محبوبیت‌شان به خطر می‌افتد. روشن است پاسخ منفی به نیاز ایمنی و امنیت در موقعیت‌هایی از این دست، می‌تواند لطمه‌های روحی و عاطفی برای زنان به همراه داشته باشد. نیاز به ایمنی بیشتر مردم را از رویارویی با امور خطر آفرین، دور نگه می‌دارد؛ همین امر، از دلایلی است که مانع دستیابی آن‌ها به خودشکوفایی می‌شود (Seif, 2012).

در قصه‌ای دیگر دو کبوتر نر و ماده مشاهده می‌شود که برای روزهای سرد زمستان دانه ذخیره می‌کنند؛ اما در تابستان، کبوتر نر متوجه می‌شود از حجم دانه‌ها کم شده است و به کبوتر ماده بدبین می‌شود که او مخفیانه از آن دانه‌ها خورده است، کبوتر ماده را «می‌زدش تا سپری شد» اما در زمستان، وقتی دانه‌ها کم برداشتند و دوباره حجیم شدند، متوجه شد کبوتر ماده بیگناه بوده اما «دشوارتر آن که پیشمانی سود نخواهد داشت» (Monshi, 2005). عدم اطمینان به صحبت و صداقت زن در این قصه، از نشانه‌های واضح عدم توجه به نیاز ایمنی و امنیت است؛ چرا که وجود امنیت در محیط خانوادگی و نیز اجتماعی می‌تواند متضمن ابراز عقیدهٔ صریح و آزادانه باشد. آن‌چه مسلم است آن‌که در بسیاری از موارد پیرامون رفتار زنان، پیش‌داوری اتفاق افتاده است (Ahmadi, 2003). از سویی دیگر نظر به این‌که در جوامع گذشته، زنان از لحاظ اقتصادی و حمایتی سخت به وجود مردان وابسته بوده‌اند؛ بنابراین لزوماً برای نگهداری حامیان خود از مخالفت ممانعت می‌ورزیدند. در چنین شرایطی است که زن کاملاً به همسر خویش وابسته است، چنان‌که هر امتیاز و دل‌خوشی که داشته هدیهٔ همسر و یا به ارادهٔ همسرش در اختیار او بوده است (Stuart Mill, 1986, Translated by Tabatabai, 2005).

در برخی از قصه‌ها، کانون خانواده توسط برخی عوامل خارجی تهدید می‌شود. در قصه‌ای از کلیله و دمنه، باخه‌ای (لاک پشت) به خاطر غیبت طولانی شوهرش، دچار اضطراب و تشویش می‌شود و با راهنمایی خواهرش، متوجه می‌شود که شوهرش «با بوزنه‌ای قرینی گرم آغاز کرده است» باخه که نمی‌خواهد محیط امن و آرام زندگی‌اش را از دست بدهد، به چاره‌جویی دست می‌زند تا مرد خود را دوباره به زندگی و حضور در خانه دلگرم کند (Monshi, 2005). آن‌طور که گذشت، امنیت عاطفی برای زنان که عشق را در اولویت زندگی خویش قرار داده‌اند، از اهمیت وافر برخوردار است. مزلو تأمین نیاز به ایمنی را زمینه‌ساز عشق و زندگی عاطفی می‌داند (Mazlow, 1993)؛ بنابراین بدیهی است حضور هر عاملی که زندگی عاطفی زنان را تهدید کند، امنیت روحی و ایمنی روانی آن‌ها را بر هم می‌زند و بر ضمیر ناخودآگاه تأثیر می‌گذارد (Handley & Handley, 1986, Translated by Vahabzadeh, 2005). در قصه‌های سمک عیار شرایط نیاز به ایمنی قدری متفاوت است؛ نیاز به امنیت با نیاز به عشق و وابستگی پیوند خورده است؛ مرزبان‌شاه با گلنار دختر حاکم عراق ازدواج می‌کند و فرزندش از آن‌ها به نام خورشید متولد می‌شود، خورشید عاشق دختر فغفور چین به نام مه‌پری می‌شود و پس از آن جنگ‌های بسیاری به همراهی عیاران برای وصال با مه‌پری اتفاق می‌افتد (Arajani, 1984). زنان در قصه‌های سمک عیار گرچه منفعل نیستند و خودداری قابلیت و توانایی‌های بسیارند؛ اما در نهایت به مردانی عشق می‌ورزند که توان و شجاعت لازم برای تأمین نیاز ایمنی و امنیت آن‌ها را داشته باشند. مشابه همین مضمون در مرزبان‌نامه مشاهده می‌شود: برای زاغی خواستگارهای بسیاری می‌آید، مادر زاغ می‌گوید «می‌خواهم تو را به شوهری بدهم که فرمانپذیر و زیر دست تو بود که پای از اندازهٔ گلیم خوش زیادت نکشد» اما با مخالفت دختر مواجه می‌شود، دختر، طالب همسری قوی و

نیرومند است که او را میان «طوایف مردمان و اقران سربلند سازد» (Waravini, 2005). در نظر زنان مردی شایستگی عشق ورزیدن را دارد که قدرتمند و با درایت کامل، بتواند زن را از اضطراب‌ها و تهدیدهای احتمالی برهاند و نیاز به ایمنی را در او تأمین کند. نیاز به عشق و نیاز به ایمنی در بسیاری موارد در هم تنیده‌اند و هر دو توأمان برای زنان معنا می‌شود. اگر دو دسته از نیازهای ایمنی و فیزیولوژیک نسبتاً خوب در انسان تأمین شود آنگاه نیازهای محبت، عشق و تعلق پدیدار خواهد شد (Mazlow, 1993).

- نیاز به عشق و وابستگی

قصه زاهد مستجاب‌الدعوه و موش یکی از نمودهای واضح از نیاز به عشق، خانواده و دوستی است که با زبان تمثیلی تأثیرگذار در کلیله و دمنه آورده شده است. در این قصه، موش با دعای زاهد به «دختر تمام اندام» تبدیل می‌شود، زاهد به او می‌گوید: «ای دختر... تو را از جفتی چاره نیست، از آدمیان و پری هر که را خواهی اختیار کن تا تو را به او دهم.» دختر از زاهد همسری می‌خواهد که برترین قدرت را داشته باشد و تحت هیچ شرایطی از پا در نیاید، «زاهد گفت: حتماً آفتاب را می‌خواهی...» اما آفتاب به دختر می‌گوید: ابر از من قوی‌تر است که می‌تواند روی مرا ببوشاند، و ابر می‌گوید باد از من قوی‌تر است که می‌تواند مرا حرکت دهد، باد می‌گوید: کوه از من قوی‌تر است؛ اما کوه می‌گوید: موش از من قوی‌تر است چون می‌تواند در من شکافی ایجاد کند و از من عبور کند، دختر گفت: «راست می‌گوید: شوی من این است» زاهد دعا می‌کند، و دختر تبدیل به موش می‌شود و با موش ازدواج می‌کند (Monshi, 2005). در این قصه، دو نکته اساسی، جلب توجه می‌کند؛ نخست تمایل دختر به داشتن قدرت‌مندترین همسر که هرگز از هیچ‌کس لطمه و آسیبی نبیند. ثانیاً تناسب روحی و جسمی در انتخاب همراه زندگی است که زمینه‌ساز عشق و نهایتاً ازدواج می‌شود. دختر طی مراحل برای رعایت تناسب با همسر خویش مجدداً به موش تبدیل می‌شود؛ چرا که بدون تناسب و سنخیت، احساس عشق و وابستگی به فرد دست نخواهد داد؛ اما برخلاف قصه مذکور که دختر در انتخاب همسر خود آزادی دارد، در کتاب‌های مرزبان‌نامه، سندبادنامه و بختیارنامه قصه‌هایی مشاهده می‌شود که دختران بدون اراده و حق انتخاب، به همسری مردان در می‌آیند. زنان در قصه‌های مذکور به بی‌ارادگی و عدم استقلال اعتراضی ندارند و به نظر می‌رسد آن‌ها به‌عنوان بخشی از سرنوشت خویش پذیرفته‌اند؛ چرا که این جامعه است که به انسان‌ها نظام می‌بخشد و افراد را به رنگ خود درمی‌آورد و ناگزیر از انجام رفتارهایی معین می‌کند (Shams esfandabad, 2005). برای نمونه می‌توان به داستان بهرام گور در مرزبان‌نامه اشاره کرد، زمانی که بهرام گور به شکار می‌رود، راه را گم می‌کند و به منزل چوپانی به شکل ناشناس پناه می‌برد، چوپان به دختر خود می‌گوید: «تو را ساعتی پیش این مهمان می‌باید نشست... دختر فرمان را منقاد شد» که به ازدواج دختر و شاه منتهی می‌شود (Waravini, 2005). مشابه این مضمون قصه‌های دیگری از بختیارنامه مشاهده می‌شود (Roshan, 2003). در این دسته از قصه‌ها «زنان خود را با امیال مردان وفق داده‌اند و بر ایشان مشتبه شده است که این انطباق و انقیاد در ماهیت راستین‌شان ریشه دارد» (Horney, 1967, Translated by Sami., 2003).

- نیاز به احترام به خود و دیگران

احترام زنان به خود و دیگران، یکی از مضامینی است که با تحلیل قصه‌های کتب مذکور، قابل دریافت است. در قصه‌های از کلیله و دمنه مرد، همسرش را مورد خطاب قرار می‌دهد که «می‌خواهم فردا طایفه‌ای را فرا بخوانم و ضیافتی سازم» زن با حداقل مواد غذایی که در خانه موجود است، خود به پخت نان اقدام می‌کند؛ مشخص است، زنانی که از عزت نفس بالایی برخوردار هستند، از کمبود امکانات نمی‌هراسند و با تکیه بر توانایی‌های خود، از عهده مشکلات برمی‌آیند و به محدودیت‌ها غلبه می‌کنند؛ در ادامه قصه، به مواد غذایی که زن در حال آماده‌سازی بود «سگی دهان دراز کرد، زن بدید، کراهیت داشت که از آن خوردنی ساختی» آن را به بازار می‌برد و در قبال مبلغی پایین‌تر می‌فروشد تا هم خودشان از شر غذایی که سگ به آن دهن زده خلاص شوند، هم این که با قیمت پایین‌تر معامله می‌کند تا وجدان خودش هم آسوده باشد (Monshi, 2005). از نشانه‌های عزت نفس در این قصه می‌توان

به مواردی مانند حضور زن در بازار و انجام معامله به صورت مستقل، احترام به خود و عدم استفاده از غذایی که به آن کراهیت دارد، احترام به وجدان خود، با قیمت پایین تر معامله کردن و احترام به اقتصاد خانواده اشاره کرد. در قصه‌ای دیگر از کلیله و دمنه مرد و همسر باردارش مشاهده می‌شود، مرد می‌گوید: «سخت زود باشد که تو را پسری آید...» زن نسبت به این پیش‌بینی، واکنش نشان می‌دهد که صحبت درباره دختر یا پسر بودن فرزند، کار بیهوده‌ای است زن در این قصه، بر اساس واقع بینی به بررسی شرایط می‌پردازد و از مرد می‌خواهد تا دچار بلندپروازی نشود و در در زمان حال و اکنون زندگی کند. (Maslow, 1973, Trasletes by Milani, 2002) نوع رفتار زن در این موقعیت حاکی از عزت نفس و احترام به خویشتن است؛ صرفاً تجربه نقش مادری، در ذهن و زبان زن ارزشمند است و با توضیح و استدلال از همسر خود هم می‌خواهد دست از گمانه‌زنی و پیش‌بینی آینده بردارد. خود آگاهی اولین گام برای کسب قدرت و عزت نفس است (Field, 2011, Translated by Ganji, 2011).

در قصه‌ای دیگر از مرزبان‌نامه، شخصیت زن با دوراندیشی اقتصادی مشاهده می‌شود، زنی «دانا، نیکو رای و پیش‌بین» پسرش را که دست به اتلاف سرمایه می‌زند، نصیحت می‌کند که «چون آنگه که نباید، بدهی، آنگه که باید، نباشد» (Waravini, 2005). زن در این قصه بی آن‌که تحت تأثیر رفتار فرزند قرار بگیرد، استدلال‌های منطقی خویش را بیان می‌کند که نشان از شخصیت مستقل توأم با عزت نفس بالاست. صاحب چنین شخصیتی که برگرفته از علایق اجتماعی است از پس زندگی برمی‌آید (Karimi, 1995).

از نمونه‌های عزت نفس در قصه‌های سمک عیار می‌توان به داستان‌های پهلوانی زنان اشاره کرد، زنان پهلوانی که دوشادوش مردان با تکیه و باور به توانایی‌های خود در عرصه‌های مختلف مانند حکومت، قدرت و میدان جنگ حاضر می‌شوند، عزت نفس در نوع رفتار این زنان سبب شده است؛ علاوه بر این که خود و نزدیکان‌شان را ملزم به اعتماد به زنان می‌کنند، اطرافیان و فرهنگ جامعه را نیز به چالش می‌کشند. در قصه‌های سمک عیار، زنان ضعیف و منفعل نیستند. زنان در بسیاری از این قصه‌ها، دارای اعتماد به نفس، مقتدر و تأثیرگذار معرفی شده‌اند، یکی از نمودهای عزت نفس در شخصیت زنان را می‌توان در نوع رفتار مردان دخت مشاهده کرد، او به‌عنوان یک بانوی پهلوان، در میدان نبردهای فراوانی حاضر است و با اعتماد به توانایی‌هایی خویش، در عرصه جنگ، نقش محوری ایفا می‌کند و گاه حتی مخاطب قصه‌های سمک عیار، مردان دخت را در هیئت فرماندهی شجاع و گاه حتی برتر از رستم می‌بیند. «تو گویی که او را زنی است اما از صد رستم زیادت است» (Arajani, 1984). از دیگر زنان مقتدر در قصه‌های سمک عیار می‌توان به "روح‌افزا" اشاره کرد که شخصیت‌های مرد داستان را وادار می‌کند به او تکیه کنند (Hoseinzade, 2005).

عیاری زنان ویژگی دیگری است که ارتباط مستقیمی با عزت نفس آن‌ها دارد. زنان عیار «واقعیت را بر اساس آرزوها و امیال خود، ترس‌ها و اضطراب‌هایشان تبیین نمی‌کنند؛ به عبارت دیگر خوش‌بینی یا بدبینی فردی‌شان را به کل جهان تعمیم نمی‌دهند (Mazlow, 1966, Translated by Roygaran, 1987) و از سویی دیگر در برخی داستان‌ها مشاهده می‌شود که زنان در طرح‌ریزی و چاره‌گری‌های مختلف برای مردان عیار حاضر هستند تا آن‌ها بتوانند اهداف خود را با موفقیت به انجام برسانند؛ از این میان می‌توان به "روز افزون"، "آبان دخت"، "سرخ ورد" و "سامانه" اشاره کرد (Arajani, 1984).

- نیاز به خود شکوفایی

در قصه‌های کلیله و دمنه، ماجرای توطئه دمنه و نقش مادر شیر در حل و فصل مسائل پیش آمده را می‌توان از نمودهای واضح خودشکوفایی فردی در قصه‌های کهن معرفی کرد. توطئه دمنه به کمک مشاوره و مدیریت مادر شیر بر ملا می‌شود، شیر که حاکم جنگل است در اشتباه و حیرانی قادر به تشخیص واقعیت نیست، «دیگر روز مادر شیر به دیدار پسر آمد، او را چون غمناکی یافت. پرسید که: موجب چیست؟ گفت: کشتن شنبه. دقت عمل و کنکاش مادر شیر به نتیجه می‌رسد و دمنه به سزای عمل خویش می‌رسد (Monshi, 2005). زن در این قصه به‌عنوان معتمدی ظاهر شده است که افراد مختلف مسائل و مشکلات خود را با او در میان می‌گذارند، مادر با خلاقیت فردی، مسئله توطئه دمنه را حل و فصل می‌کند و اوضاع را سامان می‌بخشد. از دیدگاه مزلو افرادی که از سلامت روحی

برخوردار هستند در درون خویش احساس یگانگی می‌کنند، و بیشتر خود انگیخته‌اند و بهتر می‌توانند مکنونات دهنی خود را بیان کنند. رفتار آن‌ها کامل‌تر، صادق‌تر و راحت‌تر است، خود و واقعیت‌ها و دیگران را بهتر درک می‌کنند. مادر شیر این قابلیت را دارد که کوچک‌ترین و ظریف‌ترین حالات، تن و آهنگ صدا و چهره اشخاص را زیر نظر بگیرد و به کمک همین نکات ریز و ظریف در مورد شخصیت افراد به ارزیابی دست بزند. مشابه همین مضمون در قصه‌ای دیگر از کلیله و دمنه قابل دریافت است، درین قصه هم مادر شیر، از محاکمه بی‌گناهی جلوگیری می‌کند و مسیر صحیح را به فرزند خود نشان می‌دهد. از نظر مزلو لازمه خودشکوفایی سخت‌کوشی و داشتن جسارت است (Mazlow, 1962, Translated by Rezvani, 1992).

بحث و نتیجه‌گیری

کنش‌های رفتاری زنان در محوریت قصه‌های کلیله و دمنه، مرزبان‌نامه، سندبادنامه، بختیارنامه و سمک عیار، نشان دهنده نیازهای جسمی و روان‌شناختی آن‌ها بوده و بر همین اساس نوع رفتار مشخصی را در موقعیت‌های مختلف به همراه داشته است. وجود تمام طبقات نیازهای اولیه انسان مبتنی بر هرم آبراهام مزلو، در مورد شخصیت زنان حاکی از انعکاس ابعاد مختلف شخصیت آن‌ها در این قصه‌هاست. از این لحاظ می‌توان چنین نتیجه گرفت که شخصیت زنان در این قصه‌ها، پویا، تغییر پذیر و تأثیرگذار بوده که با توجه به فضا و محتوای قصه‌ها، ویژگی‌های روان‌شناختی مشخصی به زنان نسبت داده شده است که بیان‌گر یک یا چند مورد از نیازهای اولیه هرم مزلو است. علی‌رغم وجود برخی ناهنجاری‌های رفتاری در تعدادی از قصه‌ها از سوی زنان که ناشی از عدم تأمین نیازهای طبقات پایین‌تر هرم (نیاز زیستی و نیاز ایمنی) است، در برخی دیگر از قصه‌های این کتب، زنان به‌عنوان انسان‌های خودشکوفا با توانایی حل مسئله مطرح شده‌اند که با عزت نفس، درک موقعیت خود، محیط و دیگران پا به پای مردان در محیط خانوادگی و اجتماعی به ایفای نقش پرداخته‌اند. با توجه به این که نیاز به ایمنی در طبقه دوم هرم مزلو قرار دارد، در تحلیل قصه‌های کتب مذکور، این نتیجه حاصل شد که نیاز زنان به ایمنی اعم از ایمنی روان‌شناختی و جسمی، بر سایر نیازها سایه افکنده است. اگر نیازهای ایمنی و زیستی نسبتاً خوب در انسان تأمین شود آن‌گاه نیازهای محبت، عشق و تعلق پدیدار خواهد شد. در نظر زنان مردی شایستگی عشق ورزیدن را دارد که قدر تمند و با درایت کامل، بتواند زن را از اضطراب‌ها و تهدیدهای احتمالی برهاند و نیاز به ایمنی را در او تأمین کند؛ چنان‌که در قصه‌های مذکور نیز مشاهده می‌شود نیاز به عشق و نیاز به ایمنی در بسیاری موارد در هم تنیده‌اند و هر دو توأمان برای زنان معنا می‌شود. امنیت عاطفی برای زنان که عشق را در اولویت زندگی خویش قرار داده‌اند، از اهمیت و آفری برخوردار است و در صورت عدم تأمین ایمنی، زنان از برآورده شدن سایر نیازها چون عشق، خودشکوفایی، عزت نفس و احترام نیز محروم می‌شوند.

سهیم نویسندگان: زینب برزگرماهر: طراحی چارچوب کلی، تدوین محتوا، تحلیل مطالب، ارسال و اصلاح مقاله. دکتر خدابخش اسداللهی: طراحی، ایده‌پردازی و اصلاح مقاله و نویسنده مسئول. همه نویسندگان نتایج را مورد بحث قرار داده و نسخه‌ی نهائی را بررسی و تأیید کرده‌اند.

سپاسگزاری: نویسندگان مراتب سپاس خود را از تمامی کسانی که در تکمیل این پژوهش همکاری کرده‌اند، اعلام می‌دارد.

تعارض منافع: در این پژوهش هیچ‌گونه تعارض منافی گزارش نشده است.

منابع مالی: این مقاله از حمایت مالی برخوردار نبوده است.

References

- Ahmadi, H. (2003). *Social Psychology*. Shiraz: Shiraz University. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1260681/>
- Arajani, F. (1984). *Samak Ayyar*. Tehran: Aghaz. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/11402514/>
- Bahar, M. (2001). *Stylistics*. Tehran: Zovar. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1134456/>
- Barzegar, A. (2016). *A comparative look at the position of women in Kalila and Demeneh and Marzban Nameh*. *International Congress of Language and Literature*. Paper presented at the International Congress of Language and Literature., Mashhad [Persian] URL: <https://civilica.com/doc/582367>
- Field, L. (2011). *Self-esteem for women*. Translated by Mehdi Ganji. (2011). Tehran: Virayesh. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1689331/>
- Gholami, Y. (1998). *Sexual reluctance in women from the point of view of psychology and religion*. Tehran: Razieh. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1198985/>
- Handley, J., & Handley, R. (1986). *Women's Concerns*. Translated by Heideh Vahabzadeh. (2005). Tehran: Asim. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1303116/>
- Horney, K. (1967) *Feminine Psychology*. Translated by Soheil Sami. (2003). Tehran: Qaqnos. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/11057176/>
- Hosseinzadeh, A. (2005). *Zan armani, zan fataneh*. Tehran: Qathre. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1466819/>
- Karimi, Y. (1995). *Personality psychology*. Tehran: Virayesh. [Persian] URL : <https://www.gisoom.com/book/197773>
- Keshavarz, K. (1998). *A thousand years of Persian prose*. Tehran: Elmi va Farhanfi. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/11624720>
- Maslow, A. (1962). *Toward being a psychologist*. Translated by Ahmad Rezvani. (1992). Mashhad: Astan Quds Razavi. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/183605/>
- Maslow, A. (1973). *The farther reaches of human nature (The art of transcendent life)*. Translated by Mihan Milani. (2002). Tehran: Farawan. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1230578/>
- Maslow, A. (1987). *Motivation and personality*. Translated by Ahmed Rezvani. (1993). Mashhad: Astan Quds Razavi. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1122546/>
- Maslow, A. (1968). *Toward a psychology of being*. New York: Van Nostran .URL: <https://www.amazon.com/Toward-Psychology-Being-Abraham-Maslow/dp/1617202665>
- Maslow, A. (1966). *Psychology of science*. Translated by Shiva Roygaran. (1987). Tehran: Hadaf. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/18499//>
- Mir Bagheri Fard, A., & Asghar, A. (2009). Customs and customs of the kings' court in the story of Samak Ayar. *Association Letter*, 1(33-34), 207-234. [Persian] URL : <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/822687>
- Monshi, N. B. (2005). *Kalileh and Damneh*. Tehran: Qadiani. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/11402514/>

- gisoom.com/book/1615419/
- Natel Khanlari, P. (1985). *The city of Samak: Civilization and culture of religious rituals, words of proverbs and judgments*. Tehran: Aghah. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/116595>
- Pease, A., & Pease, A. (2001). *Are men and women equal?*. Translated by Bijan Paydar & Pegah Paydar. (2004). Tehran: Afkar. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1341492>
- Rezaian, A. (2000). *Organizational behavior management*. Tehran: Samt. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1447406>
- Rostami, F. (2019). Investigation and analysis of the female character in the three works of Sindbad Nameh, Samak Ayyar and Bakhtiyarnameh based on feminist criticism. *Journal of lyrical language and literature studies*, 9(30), 54-45. [Persian] URL: <http://ensani.ir/file/download/article/1623664209-10399-99-181.pdf>
- Roshan, M. (2003). *Bakhtiyarname*. Tehran: Mirasban. [Persian] URL: <https://taaghche.com/book/99901/>
- Safa, Z. (1987). *History of Iranian literature*. Tehran: Ferdous. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1615682/>
- Schultz, D. (1987). *Psychology of perfection*, translated by Gitti Khoshdel. Tehran: New Publication. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1359424/>
- Seif, A. (2012) *Modern educational psychology: psychology of learning and education*. Tehran: Doran. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/11142439/>
- Shamlou, S. (2009). *Personality schools and theories in psychology*. Tehran: Roshd. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1825864/>
- Shams esfandabad, H. (2005). *Psychology of individual differences*. Tehran: Samt. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/11150551/>
- Stuart Mill, N. (1986). *The subjugation of women*. Translated by Aladdin Tabatabai. (2005). Tehran: Hermes. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1777412>
- Waravini, S. (2005). *Marzban Nameh*. Tehran: Safi Alisha. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1352146/>
- Zahir al-Din Samarqandi, M. (2002) *Sinbadnameh*. Tehran: Kitab Forozan. [Persian] URL: <http://library.um.ac.ir/index.php>